

забезпечують реальну інтеграцію штучного інтелекту в освітній процес ВВНЗ та підвищують готовність випускників діяти в умовах сучасного високотехнологічного протиборства.

Отже, застосування штучного інтелекту у дослідницькій діяльності курсантів не лише підвищує якість і глибину їхніх наукових робіт, а й формує готовність до служби в умовах війни, де дані, технології та швидкість обробки інформації визначають успіх оперативних рішень.

Список посилань

- Лучик, В. Є., Литвиненко, Р. Г., Ляшенко, А. С., & Михайлюк, Я. І. (2025, March). Використання штучного інтелекту у військовій сфері в Україні. *The 8 th International scientific and practical conference «Science and technology: challenges, prospects and innovations»*(March 28-30, 2025) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2025. 535 p. (p. 214).
- Топузов, О. М., & Алексеєва, С. В. (2024). Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану. *Український педагогічний журнал*, 1, 5-11.
- Пічугіна, Ю., & Максимов, О. (2024). Використання штучного інтелекту та сучасних інформаційних технологій у міських логістичних системах. *Економіка та суспільство*, (62).
- Дороніна, О. А., & Дядій, В. О. (2025). Використання штучного інтелекту у процесі прийняття управлінських рішень: ризики та переваги. *Економіка і організація управління*, 53-61.

Денис Натеса,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0001-1744-3209>

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЧИННИК
ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Анотація. Обґрунтовано основи академічної доброчесності як ключового чинника формування правової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. Розкрито теоретико-методологічні засади інтеграції етичних і правових норм у змісті освітніх програм підготовки педагогічних кадрів. Здійснено порівняльний аналіз положень українського освітнього законодавства та європейських стандартів забезпечення якості освіти (ESG, 2015), визначено спільні принципи й розбіжності в підходах до забезпечення академічної доброчесності. Запропоновано практичні рекомендації щодо модернізації професійно-педагогічної підготовки здобувачів освіти на основі цінностей академічної культури, правової свідомості й відповідальності.

Ключові слова: академічна доброчесність, правова компетентність, педагог професійного навчання, освітня програма.

DEVELOPMENT OF LEGAL COMPETENCE OF VOCATIONAL TEACHERS OF CONSTRUCTION INDUSTRY VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Denys Natesa,
Postgraduate student
at the Institute of Professional Education
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. Substantiates the legal foundations of academic integrity as a key factor in the formation of legal competence among future vocational education teachers. Theoretical and methodological principles of integrating ethical and legal norms into the content of teacher education programs are revealed. A comparative analysis of the provisions of Ukrainian educational legislation and the European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education (ESG, 2015) is conducted, highlighting common principles and differences in approaches to ensuring academic integrity. Practical recommendations are proposed for modernizing professional and pedagogical training of students based on the values of academic culture, legal awareness, and responsibility.

Key words: academic integrity, legal competence, vocational education teacher, educational programs.

В умовах глобальних освітніх трансформацій і національних реформ питання забезпечення академічної доброчесності набуває стратегічного значення для розвитку української освіти. Сучасна

парадигма професійно-педагогічної освіти в Україні потребує глибокої модернізації освітніх програм з метою інтеграції етичних і правових засад у структуру компетентнісної підготовки здобувачів освіти. Академічна доброчесність, правова культура, педагогічна етика й відповідальність мають стати системоутворювальними елементами освітнього процесу. Згідно з положеннями Болонського процесу та ESG (2015), якість освітніх програм визначається результатами навчання й рівнем етико-правової відповідальності здобувачів освіти. Формування правової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання є необхідною умовою їхньої готовності до здійснення педагогічної діяльності на засадах справедливості, відповідальності й дотримання законодавства.

Мета статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні ролі академічної доброчесності як системоутворювального чинника формування правової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, а також у розробленні практичних рекомендацій щодо модернізації освітніх програм на основі поєднання етичних і правових норм у професійно-педагогічній підготовці.

У процесі дослідження було використано комплекс взаємопов'язаних методів, що забезпечили наукову обґрунтованість і достовірність результатів. Теоретичні методи: аналіз нормативно-правових документів (Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про академічну доброчесність» (2022), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016), Листи МОН № 1/9-565 (2017) та № 1/9-650 (2018)) – застосовано з метою виявлення правових підстав, що регламентують принципи академічної доброчесності та визначають правові аспекти професійної діяльності педагогів; системний аналіз для з'ясування взаємозв'язку між компонентами правової компетентності (знаннями, цінностями, поведінковими установками) і вимогами академічної доброчесності в структурі освітніх програм; порівняльно-правовий аналіз з метою зіставлення положень українського освітнього законодавства з європейськими стандартами забезпечення якості освіти (ESG, 2015) і рекомендаціями British Council щодо академічної доброчесності; аналіз і синтез для узагальнення теоретичних підходів до формування правової компетентності майбутніх педагогів і формулювання висновків про шляхи вдосконалення змісту освітніх програм.

Розвиток правової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання є одним із ключових завдань сучасної системи вищої освіти, оскільки він безпосередньо пов'язаний із формуванням

правової культури, громадянської відповідальності та здатності діяти в межах чинного законодавства. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), одним із принципів державної політики у сфері освіти є забезпечення академічної доброчесності як складової якості освітнього процесу. Академічна доброчесність зі свого боку виступає не лише етичним, а й правовим регулятором освітньої діяльності, формуючи в здобувачів освіти здатність діяти на основі правових норм, моральних принципів і професійної етики.

З позицій системного підходу академічна доброчесність є системоутворювальним чинником, який інтегрує правові, етичні, соціальні й професійні складові підготовки педагогів. Вона забезпечує єдність освітнього середовища через дотримання норм права, моральних стандартів, процедур оцінювання й академічного спілкування. Формування правової компетентності в цьому контексті передбачає засвоєння законодавчих положень («Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»), розвиток особистісних якостей, що ґрунтуються на чесності, відповідальності, повазі до прав інтелектуальної власності й готовності до правомірних дій у професійній сфері.

Згідно із законодавчими положеннями (Закон України «Про академічну доброчесність», 2022; «Про вищу освіту», 2014), академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу. Таким чином, правова компетентність майбутніх педагогів професійного навчання формується в умовах правового простору, що ґрунтується на нормах академічної доброчесності, зокрема уникненні плагіату, фальсифікації, корупційних дій, порушення авторських прав.

У межах ціннісно-мотиваційного підходу академічна доброчесність розглядається як основа формування внутрішньої позиції педагога, орієнтованої на справедливість, відкритість, неупередженість і законність. Здобувачі освіти, які дотримуються принципів академічної доброчесності, формують усвідомлення власної відповідальності за правомірність своїх дій, що є основою майбутньої професійної поведінки педагога у сфері професійного навчання.

Методологічно обґрунтованим є аксіологічний підхід, який дозволяє розглядати академічну доброчесність як ціннісну категорію, що визначає правову свідомість особистості. Правова компетентність майбутнього педагога є похідною від його здатності інтегрувати правові знання, моральні переконання й етичні норми у власну професійну діяльність.

Важливою умовою системного формування правової компетентності є орієнтація на європейські стандарти забезпечення якості освіти (ESG, 2015), які наголошують на прозорості процедур, дотриманні академічних прав і свобод, формуванні культури довіри у взаєминах між усіма учасниками освітнього процесу. Відповідно до означеного академічна доброчесність регламентує правові засади функціонування освітнього простору, а також виступає стратегічною основою розвитку освітньої політики, спрямованої на виховання педагогів нового типу – правосвідомих, відповідальних, здатних до морального вибору та дотримання законності.

Тож академічна доброчесність є інтеграційним чинником, що забезпечує єдність правових і морально-етичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Її реалізація у вищій освіті сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку культури законності, відповідальності й формуванню готовності діяти відповідно до норм академічного і професійного права.

Доцільним, на нашу думку, у межах означеного дослідження є зіставлення положень українського освітнього законодавства з європейськими стандартами забезпечення якості (ESG, 2015) та ключовими підходами, які популяризують британські інститути (British Council / суміжні документи про академічну доброчесність і оцінювання).

Українське законодавство має обов'язковий правовий характер – закони, листи й накази (наприклад, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про академічну доброчесність») зобов'язують ЗВО створювати політики, процедури і санкції щодо порушень. Це дає юридичне підґрунтя для санкцій, апеляцій і формалізації процедур.

ESG (Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти) (2015) не є законом, це рекомендаційні стандарти/керівні принципи для внутрішнього й зовнішнього забезпечення якості; покладають відповідальність на інституції й агентства як на рівні політик і практик якості (частина 1 – внутрішнє QA, частина 2 – зовнішнє QA). ESG носять рекомендаційний характер (transparency, student-centred learning, internal QA), але не зобов'язують юридично.

British Council / UK-практики – практичні рекомендації, керівні настанови і кращі практики (напр., підхід «whole-institution», залучення студентів, стратегії для онлайн-оцінювання). Це оперативні інструменти і тренінги, що допомагають інституціям виконувати як національні вимоги, так і рекомендації ESG.

Усі три рівні (українське законодавство, ESG, British Council/QAA-підходи) наголошують на прозорості, відповідальності, довірі, ролі студентів, етичності оцінювання й необхідності політик проти плагіату/шантажу/корупції. ESG підкреслює студентоцентризм і прозорі процедури; українське законодавство формалізує ці принципи в правовому полі; British Council/UK-документи дають оперативні кроки для втілення.

Для педагогічної підготовки необхідно інституалізувати етико-правову складову (обов'язковий модуль), навчати викладачів і студентів практичним навичкам доброчесності, забезпечити інструменти виявлення і превенції порушень та створити прозорі механізми моніторингу й апеляції.

На основі аналізу чинних нормативно-правових актів (Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про академічну доброчесність» (2022)), стандартів ESG (2015) і методичних рекомендацій МОН (2017; 2018) пропонуємо практичні рекомендації щодо модернізації освітніх програм. Їх структура складатиметься із 7 пунктів: інституціоналізація етико-правового компоненту в структурі освітніх програм, формування етико-правових компетентностей у здобувачів освіти, зміцнення правових механізмів забезпечення академічної доброчесності, підготовка педагогічних кадрів до реалізації етико-правового підходу, використання цифрових інструментів для підтримки етичної і правової освітньої культури, забезпечення моніторингу, оцінювання й удосконалення програм та насамкінець очікуваних результатів модернізації. Деталізуємо означену структуру.

1. Інституціоналізація етико-правового компоненту в структурі освітніх програм.

1.1. Включити до навчальних планів обов'язкові навчальні дисципліни «Академічна доброчесність і правова культура педагога», «Етика професійно-педагогічної діяльності», «Правові засади освітнього процесу».

1.2. Передбачити міждисциплінарний підхід, коли етичні та правові аспекти інтегруються в зміст усіх педагогічних і методичних курсів («Педагогіка», «Психологія», «Методика професійного навчання», «Менеджмент освіти» тощо).

1.3. Розробити модулі, присвячені практичним кейсам із дотримання академічної доброчесності, аналізу порушень прав інтелектуальної власності, етичних дилем у педагогічній діяльності.

2. Формування етико-правових компетентностей у здобувачів освіти.

2.1. Увести до переліку програмних результатів навчання такі компетентності: здатність діяти відповідно до принципів академічної доброчесності; здатність застосовувати правові норми у професійно-педагогічній діяльності; уміння розв'язувати етичні та правові колізії в освітньому середовищі.

2.2. Розвивати в студентів навички етичного моделювання педагогічних ситуацій, формування правової позиції під час вирішення конфліктних або проблемних кейсів.

2.3. Упроваджувати тренінги з академічної доброчесності, рольові ігри «Правова відповідальність у професійній діяльності», «Етика викладача й свобода слова в освітньому процесі».

3. Зміцнення правових механізмів забезпечення академічної доброчесності.

3.1. Розробити внутрішні політики ЗВО, що регламентують права, обов'язки й відповідальність усіх учасників освітнього процесу щодо дотримання академічної доброчесності.

3.2. Запровадити електронні системи перевірки академічних текстів (антиплагіат, DOI-ідентифікація, автоматичне цитування) для всіх видів навчальних і наукових робіт.

3.3. Розробити єдину систему академічних санкцій і механізмів апеляції у випадках порушення принципів академічної доброчесності, що відповідатиме Закону України «Про академічну доброчесність» (2022).

4. Підготовка педагогічних кадрів до реалізації етико-правового підходу.

4.1. Забезпечити підвищення кваліфікації викладачів щодо методики викладання дисциплін етико-правового спрямування.

4.2. Створити інститути наставництва, де досвідчені педагоги демонструють моделі доброчесної поведінки, дотримання правових норм і педагогічної етики.

4.3. Формувати етико-правову культуру викладацького колективу через семінари, круглі столи, вебінари й дискусійні панелі.

5. Використання цифрових інструментів для підтримання етичної і правової освітньої культури.

5.1. Створити цифрові освітні платформи для навчання принципів академічної доброчесності, з інтерактивними тестами, відеолекціями й ситуаційними завданнями.

5.2. Розробити електронні навчальні курси (e-learning) «Правові основи академічної доброчесності» з інтеграцією до систем Moodle, Google Classroom або AI-тренерів.

5.3. Використовувати штучний інтелект для ідентифікації порушень академічної доброчесності, а також для навчальних симуляцій у сфері правового виховання.

6. Забезпечення моніторингу, оцінювання й удосконалення програм.

6.1. Упровадити індикатори моніторингу рівня сформованості етико-правової компетентності, зокрема за критеріями: знання правових норм, уміння їх застосовувати, дотримання етичних стандартів.

6.2. Регулярно проводити анкетування студентів і викладачів щодо дотримання принципів доброчесності й оцінювання правової культури освітнього середовища.

6.3. Адаптувати освітні програми до європейських практик (ESG, 2015) і кращих міжнародних стандартів професійно-педагогічної освіти.

7. Очікувані результати модернізації: підвищення рівня правової компетентності та правової свідомості майбутніх педагогів; формування сталої культури академічної доброчесності; зростання рівня довіри до освітнього процесу; розвиток професійно-етичних орієнтирів і педагогічної відповідальності.

Висновки. Академічна доброчесність виступає системоутворювальним чинником формування правової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, оскільки поєднує морально-етичні та правові засади освітнього процесу, формуючи в здобувачів освіти почуття відповідальності, правосвідомість і професійну етику.

Аналіз положень Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про академічну доброчесність» (2022) у зіставленні з Європейськими стандартами забезпечення якості освіти (ESG, 2015) і рекомендаціями British Council засвідчив спільність ціннісних орієнтирів щодо забезпечення якості освіти, зокрема пріоритету етичної поведінки, прозорості, об'єктивності оцінювання та правової регламентації академічних відносин.

Формування правової компетентності майбутніх педагогів передбачає засвоєння знань із галузі освітнього права, розвиток здатності діяти відповідно до норм академічної доброчесності в професійних ситуаціях, що вимагає інтеграції правових дисциплін, тренінгів з етики та курсів академічної культури в освітні програми.

Практична реалізація принципів академічної доброчесності має базуватися на створенні в закладах вищої освіти сприятливого правового середовища, функціонуванні внутрішніх політик

добročесності, а також підготовці викладачів до ролі морально-правових наставників.

Модернізація освітніх програм на основі поєднання етичних і правових норм сприятиме підвищенню якості професійно-педагогічної підготовки, зміцненню правової культури й відповідальному ставленню майбутніх педагогів до виконання своїх професійних і громадянських обов'язків.

Список посилань

- МОН України. (2017). *Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти* (Лист МОН України № 1/9-565). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/npa/5a1fe9d9b7112.pdf>
- МОН України. (2018). *Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти* (Лист МОН України № 1/9-650). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
- Про академічну доброчесність (Закон України) №13(18). (2022). https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA-3.-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%97%D0%A3-%D0%9F%D1%80%D0%BE-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%83-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C2022.pdf
- Про вищу освіту (Закон України) № 1556-VII. (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Про наукову і науково-технічну діяльність (Закон України) № 848-VIII. (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
- Про освіту (Закон України) № 2145-VIII. (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). (2015). Київ: ТОВ «ІС». https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
- British Council. (n.d.). *Higher Education Dialogues*. https://www.britishcouncil.org.tr/en/programmes/education/higher-education-dialogue?utm_source=chatgpt.com